

Cine este perversul narcisic?

După prima ediție a acestei cărți, care a cunoscut un succes uimitor, am primit numeroase mesaje și întrebări. De aceea am dorit ca munca mea să fie completată de o nouă ediție în care să relatez câteva dintre aceste mărturisiri care vor permite o înțelegere mai bună a subiectului.

Perversul narcisic desăvârșit și iscusit folosește legătura familială, profesională sau amoroasă pentru a-l supune pe celălalt. Are nevoie de această apropiere pentru a-și exercita influența și nu-i va permite victimei să se distanțeze. Este rece în interior, nu cunoaște sentimentul culpabilității și nu ezită să-i învinovățească pe ceilalți. Valorile, sentimentele și comportamentul său se schimbă în funcție de oameni și de context. La exterior, este amabil și poate simula compasiunea și simpatia. Este seducător și, dacă este nevoie, poate fi foarte serviabil la momentul potrivit, mai ales dacă acest lucru îi permite să-și atingă obiectivele, cel mai adesea pe seama altora. Nu ține cont vreodată de nevoile și sentimentele celorlalți, doar se servește de acestea, își manipulează victima, o izolează și o determină să facă ce vrea el. Este egocentric, pretinde perfecțiunea din partea celui alt. Este și mincinos. În general iscusit la vorbă, se folosește din plin de du-

blul sens al cuvintelor pentru a manipula, a se poziționa în rolul de victimă pentru a fi compătimit sau a-l face pe celălalt să se simtă stingher. Deși nu are valori proprii, face uz de morală și de valorile celorlalți pentru a-și atinge scopurile. Poate scoate în evidență motive extrem de logice la prima vedere pentru a-și justifica acțiunile. Poate fi gelos și infidel. Nu suportă critica, însă critică neîncetat. Pentru a se revaloriza, se hrănește cu imaginea victimei sale: cu cât o devalorizează mai mult, cu atât se simte mai puternic. Dacă simte o angoasă, o va transfera imediat asupra celor din jur. Prin mecanisme pe care le vom studia, reușește să facă astfel încât ei să îi preia furia, temerile și vinovăția, altfel spus, propria nebuție.

Perversul narcisic desăvârșit există, însă trebuie să știm că fiecare dintre noi ajungem să folosim în anumite momente mecanisme narcisice perverse. Astfel, fără să se vrea neapărat un eseu despre perversul narcisic, această lucrare încearcă să cartografieze mecanismele și originile perversiunii mentale, propunându-și să definească și să traseze limita dintre normalitate și abatere.

În această privință, personajele Don Juan și Casanova sunt dificil de poziționat. Don Juan seduce femeii și le dă întâlniri la care nu se prezintă, însă își trimite valetul, pe Sganarelle, să verifice dacă au venit. Dacă da, este satisfăcut. În ceea ce-l privește pe Casanova, acesta seduce femeii, merge la întâlniri, „consumă”, apoi dispare. Atât unul, cât și celălalt se apără de o angoasă ce are legătură cu ideea pe care și-o formează despre puterile lor. Don Juan își verifică puterea imaginii, iar Casanova se asigură că nu este castrat. Am putea vedea în Casanova un pervers sexual și în Don Juan unul narcisic. Totuși, amândoi fug după ce au sedus, deoarece o relație de iubire i-ar pune prea mult în pericol.

Perversul narcisic pe care îl vom studia își seduce prada precum Don Juan, dar apoi o conservă și caută să distrugă imaginea victimei sale. Se hrănește cu aceasta și își proiectează asupra-i

propria nebulie. Își domină calul de bătaie și-l împinge spre depresie, violență, perversiune, nebulie, boală, iar, în cazurile cele mai grave, la moarte prin sinucidere sau prin accident.

Pe parcursul acestei lucrări, vom întâlni diferite personaje care ne vor arăta că, uneori, este destul de dificil de stabilit un diagnostic precis. Vom observa cazul Vanesei începând din copilăria timpurie și o vom vedea, asemenea lui Lorelei din poemul citat la începutul acestei cărți, cum devine o sirenă seducătoare căreia îi face plăcere să-i vadă pe marinari naufragiind peste recifurile sale. Cititorul care va dori va putea încerca un studiu al acestui caz răspunzând la câteva întrebări. La sfârșitul acestei lucrări vor fi propuse răspunsuri complete. Vom vedea și cazul lui Franck, căruia îi face atât de multă plăcere să-și critice și să-și devalorizeze soția, să o trateze în mod pervers, pentru a uita că s-a simțit trădat în copilărie, și cazul lui Jean-Pierre, directorul de firmă care se pune pe sine în valoare, pe seama subalternilor. Ne vom interesa și de cazul lui Pierrette, care apelează la mecanisme perverse narcisice pentru a ieși din haosul propriu și care apoi, spre deosebire de perversul desăvârșit, are angoase de abandon care o fac să se scufunde din nou. Traseul său va fi completat cu lunga mărturisire a lui Jacques, prietenul lui Pierrette, care, după ce a trăit doi ani alături de prietena sa bolnavă, se readaptează total. Din nou, cititorul care va dori va putea încerca să găsească aici toate mecanismele expuse în această lucrare. Nu în ultimul rând, vom întâlni părinți perversi care nu ezită să sacrifice sănătatea mentală a copiilor pentru propriul confort.

Puțină istorie

Paul-Claude Racamier¹ a inventat conceptul de pervers narcisic în anii '50. La acea vreme, se ocupa de psihoză și în special de

¹ Psihanalist francez (1924-1996).

schizofrenie. Pentru el, schizofrenicul trăiește cu spaimă conflictele interioare pe care se grăbește să le proiecteze spre celălalt.

În cartea sa, *Le génie des origines*,² Paul-Claude Racamier explică, vorbind despre perversi: „Se infiltrează în grupuri și le dezbină, consideră că orice mijloc este adecvat pentru a ataca plăcerea de a gândi și creativitatea; pentru un pervers narcisic, predomină nevoia, capacitatea și plăcerea de a se pune la adăpost de conflicte interioare și în special de doliu, valorificându-se în detrimentul unui obiect manipulat ca pe o ustensilă care să-l pună în valoare.“

Studiind tot schizofrenia, Harold Searles atrage atenția asupra interacțiunii proceselor inconștiente dintre psihotic și terapeut. În cartea sa, *L'effort pour rendre l'autre fou*,³ Harold Searles informează: „Oricine poate să facă pe cineva să devină nebun: să nu poată exista pe cont propriu, gândi, simți, dori, amintindu-și de el însuși și de ceea ce-i revine de drept.“ Perversiunea narcisică ar fi un mijloc prin care subiectul să nu delireze, să-și proiecteze haosul asupra celui alt și să nu intre în psihoză.

Marie-France Hirigoyen, medic francez psihiatru și psihanalist, este cea care popularizează termenul de perversiune narcisică în lucrarea sa: *Le harcèlement moral: la violence perverse au quotidien*.⁴ Aceasta definește hărțuirea morală, mecanism tipic al perversului narcisic, drept „orice conduită abuzivă care se manifestă mai ales prin comportamente, cuvinte, acte, gesturi, scrieri, și care poate afecta personalitatea, demnitatea sau integritatea fizică sau psihologică a unei persoane, punându-i în pericol slujba sau mediul social.“

² Racamier P.-C., *Le génie des origines*, Payot, 1992.

³ Searles H., *L'effort pour rendre l'autre fou*, Folio Essais, Gallimard, 2002.

⁴ Syros, 1998.

Perversiunile narcisice

Termenul „pervers” a făcut parte mereu din limbajul uzual. Un șef care comentează ceva este pervers. O persoană seducătoare este imediat catalogată drept perversă. O dificultate care ne deranjează este un element pervers.

În cadrul unei sesiuni de training, am abordat termenul „pervers”. Am făcut turul mesei, întrebând care este primul cuvânt care le venea în minte participanților. Mi s-a spus: „vicios, corupt, imoral, rău, recalitrant, libidinos, desfrânat, libertin, obscen, răutăcios...” Fiecare avea propria definiție a perversiunii.

Înainte de a aborda diferite concepte ale perversiunii, și în special perversiunea narcisică, se cuvine să definim în totalitate accepțiunea. Într-adevăr, în psihopatologie, un termen poate fi adesea folosit cu un sens diferit față de limbajul uzual. De exemplu, melancolia, cuvânt romantic pentru un poet, reprezintă o boală gravă în psihopatologie. Desigur, vom vedea mai departe că și termenul „pervers” are legătură cu moralitatea, însă doar morala n-ar fi de ajuns pentru a-l defini. Va trebui stabilită deci o definiție prealabilă a cuvântului și conceptele necesare abordării sale.

Vom studia apoi mecanismele perversiunii narcisice înainte de a încerca să aflăm cum să i ne sustragem. Perversul folosește elemente speciale, cum ar fi atașarea: se „lipește” de victima sa, nepermițându-i să-i scape, o prinde în mreje, înainte de a o atrage într-un climat nociv. Studiind conceptele care ne vor permite să abordăm mecanismele de atașare, vom înțelege mai bine cât este de important să ne distanțăm de orice tentativă de acest fel, pentru a o putea depăși. Mai înainte însă, vom avea în vedere replicile perversului și tentativele sale de „reatașare”. Dacă ar ști dinainte ce urmează să pățească, evident că oamenii s-ar păzi.

Fiind preveniți cu privire la reacțiile sale, nu vom fi surprinși văzându-l că se zbate și încearcă să seducă, amenință sau culpabilizează din nou.

Apoi, vom avea în vedere originea perversiunilor. De ce să luăm în calcul sursele perversiunii după ce am descifrat mecanismele? În privința doliului – și în general victima va avea de parcurs un traseu asemănător cu doliul – vom vedea că sunt necesare mai multe etape. Iertarea este esențială atunci când încercăm să fim mai rezilienți, dar este posibil să nu fie luată în calcul în prima parte a procesului de vindecare, împiedicându-ne astfel parcursul.

După ce a reușit în sfârșit să depășească situația, Jacques, prietenul lui Pierrette, despre care am vorbit anterior, mi-a spus: „Mai întâi trebuie să elimin otrava, apoi voi putea să mă tratez și să mă reconstruiesc. Doar atunci voi încerca să înțeleg, apoi să iert. Sper că voi regăsi drumul compasiunii și voi putea redeveni în sfârșit ca înainte.“

În munca de ghidare a victimelor perversului, este foarte important să acționăm în ordine. Am putea avea în vedere să-i propunem victimei să se readapteze și să afle de ce a permis acest lucru sau de ce a întâlnit acest tip de persoană. Însă perversul tocmai a petrecut multă vreme cerându-i partenerului să-i poarte vinovăția. Ne dăm seama că-i va fi foarte greu victimei, după această experiență, să se readapteze și, dacă i-am cere acest lucru, ar însemna să o determinăm să poarte o sarcină suplimentară, cu riscul de a suferi mai mult. Or aceasta a suportat atacuri care i-au devalorizat sever imaginea. Readaptarea va putea face așadar parte din proces, însă va interveni doar după un drum lung, asemănător cu doliul, urmat de o reconstrucție și de o reînșuire a propriei identități.

Din propria experiență pot spune că victimele perversului prezintă adesea simptome traumatice asemănătoare cu cele ale victimelor războiului, luării de ostatici sau catastrofelor. Astfel, studiind perversul narcisic și mecanismele sale, vom înțelege că este nevoie de respectarea unei metode blânde și structurate pentru a sprijini victimele.

Fie ca această lucrare să-i ajute pe unii să se reconstruiască, pe alții să se readapteze și pe oricine să învețe să aibă grijă de sine în spiritul bunăvoinței și al respectului acordat diferențelor dintre oameni.